

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

REZILIENȚA FOSTELOR COMUNITĂȚI MINIERE

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Traian ROTARIU

DOCTORAND:

BIANCA COBĂRZAN (căs. RADU)

**Cluj-Napoca
2014**

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
CAPITOLUL I. Caracteristicile comunităților miniere și problemele cu care acestea se confruntă	13
1. Definirea conceptului de comunitate.....	14
2. Caracteristicile comunităților miniere.....	16
3. Forme pe care le îmbracă comunitățile miniere în acomodarea forței de muncă	27
4. Comunitățile dependente de resurse.....	30
CAPITOLUL II. Reziliența unei comunități.....	33
1. Înțelesurile pe care le poartă termenul de reziliență a unei comunități.....	34
2. Perspective cu privire la stările prin care trece o comunitate în urma producerii unei disturbări.....	37
2.1. Modelul rezistenței la stres și rezilienței de-a lungul timpului	37
3. Factorii care produc starea de disturbare în funcționarea unei comunități.....	38
4. Relația dintre vulnerabilitate, capacitate adaptativă și reziliența socială	40
4.1. Cadrul conceptual al rezilienței, vulnerabilității și capacității adaptative.....	41
5. Reziliența la nivelul membrilor comunității.....	42
7. Evaluarea socială bazată pe reziliență.....	49
CAPITOLUL III. Abordări cu privire la redevoltarea fostelor comunități miniere.....	50
1. Strategii la nivel individual pentru a ieși din criza închiderii minei	50
2. Strategii la nivelul comunității cu privire la procesul de redevoltare.....	55
2.1. Clasificarea strategiilor de redevoltare în funcție de perioada de timp când acestea sunt adoptate	55
2.2. Clasificarea strategiilor de redevoltare în funcție de gradul de intervenție a statului ...	61
2.3. Clasificarea strategiilor de redevoltare în funcție de baza economică care este folosită pentru demararea strategiei	63
2.4. Clasificarea strategiilor în funcție de gradul de disturbare a comunității.....	64
2.5. Clasificarea strategiilor în funcție de domeniul de intervenție	65
3. Densitatea instituțională – o condiție importantă pentru reușita procesului de redevoltare ..	67
4. Factori care contribuie la redevoltarea comunităților miniere.....	68

CAPITOLUL IV. Valorificarea patrimoniului industrial pentru redezvoltarea unei foste comunități miniere.....	74
1. Lista Patrimoniului Mondial UNESCO ca mod de a conserva și valorifica obiectivele industriale având o valoare mondială deosebită.....	75
2. Turismul cultural ca mijloc de valorificare a patrimoniului industrial în vederea regenerării economice a unei foste zone miniere. Studiu de caz: Regiunea Ruhr (Germania)	85
3. Cum trebuie gestionate evenimentele culturale pentru a maximiza beneficiile pentru comunități și a le face sustenabile pe o perioadă mai lungă de timp?.....	99
4. Valorificarea patrimoniului industrial din România	102
4.1. Demersuri pentru promovarea integrată a turismului industrial în România.....	107
5. Transformarea salinelor în puncte de atracție turistică	114
6. De ce este nevoie pentru a exista un management competitiv al patrimoniului industrial în România?.....	121
 CAPITOLUL V. Resursele minerale ale României	125
1. Repere istorice cu privire la minerit în România	125
2. Resursele minerale ale României	131
3. Politica de industrializare din timpul regimului comunist	138
4. Dinamica orașelor miniere în timpul regimului comunist și după căderea acestuia	143
4.1. Creșterea numărului de orașe dependente de minerit în perioada comunistă	143
4.2. Aspecte demografice legate de dinamica orașelor miniere	148
5. Închiderea și conservarea minelor	151
5.1. Factori care au determinat închiderea mineritului în România	152
5.2. Impactul restructurării sectorului minier	153
 CAPITOLUL VI. Programe derulate pentru combaterea efectelor sociale ale restructurării sectorului minier din România	160
1. Proiectului Pilot „Închiderea Minelor și Atenuarea Impactului Social”	162
2. Proiectului privind închiderea minelor, refacerea mediului și regenerarea socio-economică	164
2.1. Descrierea componentelor proiectului.....	164
2.2. Analiza modului de implementare și a rezultatelor obținute pentru fiecare dintre componentele programului.....	167
3. Zonele defavorizate	178
4. Alte măsuri pentru sprijinirea redezvoltării fostelor zone miniere	186
4.1. Acordarea de salarii compensatorii	186
4.2. Măsuri de stimulare a migrației forței de muncă.....	187

4.3. Programe temporare de lucrări publice	187
4.4. Cursuri de recalificare profesională	188
4.5. Alte măsuri pentru sprijinirea redezvoltării fostelor zone miniere.....	190
5. Situația comunităților miniere după implementarea programelor de închidere a minelor comparativ cu situația la nivel național.....	191
5.1. Profilul socio-economic al zonelor miniere	192
5.2. Percepția mediului socio-economic și a oportunităților de angajare.....	194
CAPITOLUL VII. Studiu de caz cu privire la factorii care influențează gradul de reziliență a fostelor comunități miniere Borșa și Cavnic, județul Maramureș.....	197
1. Descrierea metodologiei.....	197
2. Studiu de caz 1: Orașul Borșa, județul Maramureș.....	206
2.1. Evoluția orașului Borșa în perioada 1990-2013.....	206
2.2. Descrierea exploatării miniere din Borșa și a contextului în care a avut loc închiderea acesteia	223
2.3. Evoluția diferitelor componente ale orașului după închiderea minei.....	226
2.4. Factorii care au influențat traiectoria comunității	246
3. Studiu de caz 2: Orașul Cavnic, județul Maramureș.....	251
3.1. Evoluția orașului Cavnic în perioada 1990-2013.....	251
3.2. Închiderea exploatării miniere de la Cavnic.....	264
3.3. Evoluția diferitelor componente ale orașului după închiderea minei.....	265
3.4. Factorii care au influențat traiectoria orașului.....	276
4. Concluzii cu privire la reziliența celor două comunități analizate	280
4.1. Analiza gradului de reziliență	280
4.2. Factorii care au influențat gradul de reziliență a comunităților miniere analizate	285
5. Compararea rezultatelor prezentei cercetări cu rezultatele unor cercetări similare	288
CAPITOLUL VIII. Concluzii generale.....	291
BIBLIOGRAFIE	299
ANEXE	318

Cuvinte cheie: reziliență, comunități miniere, programe de închidere a exploatărilor miniere, patrimoniu industrial, resurse miniere ale României

Scopul acestei lucrări a fost de a analiza reziliența fostelor comunități miniere din România și de a identifica factorii care au influențat traiectoria avută de acestea după restructurarea sectorului minier. În cadrul lucrării au fost analizate mai multe teme pentru a contura cadrul în care acest tip de comunități funcționează, și anume: caracteristicile specifice pe care le au, strategii care pot fi adoptate pentru redezvoltarea lor, factori care influențează gradul lor de reziliență, factorii care au dus la închiderea mineritului în România și programe care au fost implementate pentru sprijinirea comunităților să treacă peste criza pierderii locurilor de muncă. De asemenea, am încercat să adun cât mai multe studii de caz despre foste comunități miniere care au reușit să se transforme cu succes după închiderea mineritului și pe baza lor să identific factorii care au influențat gradul de reziliență a acestor comunități.

Am ales să folosesc termenul de reziliență deoarece descrie mai bine stările prin care trec fostele comunități miniere. Termenul de reziliență este folosit cu înțelesurile de stabilitate, recuperare și transformare. Dar transformarea nu se referă doar la trecerea de la o stare inferioară la una superioară, ci la trecerea la o stare nouă care este mai potrivită pentru noul mediu. Funcționarea rezilientă nu este în mod necesar superioară stării de funcționare de dinaintea producerii factorului de disturbare, ci este pur și simplu diferită.

Lucrarea a fost împărțită în opt capitole în cadrul cărora am analizat o gamă largă de aspecte teoretice cu privire la comunitățile miniere, programele puse în aplicare pentru restructurarea acestui sector și combaterea efectelor sociale create. În cadrul capitolului 1 au fost prezentate caracteristicile comunităților miniere și a fost explicat modul în care acestea se diferențiază de alte tipuri de comunități, precum și problemele specifice cu care ele se confruntă. Am considerat că este important să fie înțelese caracteristicile acestor comunități pentru că de ele trebuie să se țină seama atunci când sunt planificate strategiile de redezvoltare. De asemenea, am decis să includ în acest capitol și o secțiune în care am analizat modul în care exploatățile miniere ca organizații industriale interacționează cu mai multe sisteme din comunitățile în care ele sunt localizate.

În capitolul 2 este definit conceptul de reziliență a unei comunități și sunt explicate înțelesurile pe care acest termen le conține. Este explicat modul în care se manifestă starea de

disturbare care apare în funcționarea unei comunități și care a fost cauzată de închiderea unei exploatare miniere. Conceptul de reziliență este analizat și la nivelul indivizilor, din perspectiva acelor caracteristici ale persoanelor care folosesc resursele și care îi ajută să facă față și să se adapteze schimbărilor care apar în relația resursă – utilizator.

În capitolul 3 sunt analizate acele strategii întâlnite la nivelul indivizilor și al comunităților pentru a ieși din criza închiderii exploatareilor miniere. Strategiile la nivelul comunității sunt clasificate în funcție de mai multe criterii, precum: momentul în care acestea sunt adoptate, gradul de intervenție a statului, baza economică care este folosită pentru demararea strategiei, gradul de disturbare a comunității și de domeniul de intervenție. În cadrul acestui capitol mai este prezentat conceptul de densitate instituțională, adică combinația de instituții necesare pentru a crește șansele ca indivizii și comunitatea să treacă peste o perioadă de disturbare. În finalul capitolului sunt analizați factorii care au fost identificați în literatura de specialitate ca influențând redevoltarea fostelor comunități miniere.

În capitolul 4 este analizat modul în care patrimoniul rezultat în urma unei exploatare miniere poate fi valorificat pentru redevoltarea unei foste comunități miniere. În cadrul acestui capitol am prezentat mai multe studii de caz în care foste comunități sau zone miniere mai extinse au fost conservate datorită valorii culturale importante pe care o dețin și apoi au fost redade publicului ca puncte de atracție turistică. Au fost analizate două mecanisme de punere în valoare a patrimoniului industrial: includerea unui sit pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO și conferirea statutului de Capitală Europeană a Culturii. Cea de-a doua parte a capitolului constă într-o analiză a proiectelor care există în România de valorificare a patrimoniului industrial din acele județe care au fost afectate cel mai mult de închiderea mineritului. O parte însemnată a analizei se concentrează asupra factorilor care au favorizat transformarea exploatareilor de sare în importante puncte de atracție turistică și beneficiile pe care le au asupra comunităților unde sunt localizate.

Capitolul 5 constă într-o analiză a resurselor minerale ale României din mai multe perspective. În prima parte a capitolului este oferită o perspectivă istorică asupra exploatareii minereurilor în România în încercarea de a ilustra bogăția resurselor pe care țara noastră le are și faptul că această ocupație a contribuit la diversificarea etnică a populației de pe teritoriul Țărilor Române. Altă contribuție pe care a avut-o acest sector a fost de multiplicare pe orizontală a locurilor de muncă existente în minerit prin apariția altor meserii care se ocupau de prelucrarea

minereurilor și prin școlile care au fost create pentru pregătirea forței de muncă. În continuare este prezentată politica de industrializare din timpul comunismului, modul în care aceasta a determinat exploatarea mai intensă a resurselor minerale ale țării, contextul în care a fost luată decizia de restructurare a sectorului minier și impactul pe care l-a avut la nivelul comunităților.

În capitolul 6 sunt prezentate și analizate programele adoptate pentru combaterea problemelor create de restructurarea sectorului minier în România. Programele analizate sunt atât cele implementate prin intermediul proiectelor de închidere a minelor și de atenuare a impactului social pe baza împrumuturilor de la Banca Mondială, cât și alte programe precum conferirea statutului de zonă defavorizată, acordarea de salarii compensatorii, măsuri de stimulare a migrației forței de muncă, sau programe temporare de lucrări publice.

Capitolul 7 constă într-un studiu de caz cu privire la factorii care influențează gradul de reziliență a fostelor comunități miniere Cavnic și Borșa din județul Maramureș. Obiectivele specifice ale cercetării au fost de a analiza traiectoria comunităților după închiderea exploatărilor miniere, de a evalua starea curentă a comunităților comparativ cu starea dinainte de închiderea minelor, și de a identifica factorii care au influențat reziliența comunităților. Cercetarea a fost predominant calitativă, metodele de colectare a datelor folosite fiind interviul și analiza documentelor. Au fost realizate 47 de interviuri semistructurate cu persoane cunoscătoare ale problemei analizate. 45 de interviuri au fost realizate în cele două localități: 30 în Borșa și 15 în Cavnic, iar 2 interviuri au fost realizate cu persoane care lucrează în cadrul a două companii miniere din țară (Minvest Deva și CNH Petroșani). Am încercat să adun o varietate de opinii despre modul în care au reacționat cele două comunități după închiderea exploatărilor miniere, și de aceea am realizat interviuri cu persoane care au lucrat sau care lucrează în diferite domenii de activitate, precum instituții publice, firme private sau propria afacere familială, tineri, persoane active profesional și pensionari. Cele două orașe au fost selectate pe baza mai multor criterii în funcție de care între ele există anumite asemănări și deosebiri, precum: mărimea localității, distanța față de alte piețe cu locuri de muncă, dependența de minerit, tipul de minereu extras, locul de proveniență a forței de muncă, statutul ca unitate administrativ-teritorială, accesul la surse de finanțare și relieful. Pentru fiecare din cele două localități s-a identificat cât de reziliente sunt după închiderea mineritului și factorii care au influențat gradul lor de reziliență.

Capitolul 8 concluzionează rezultatele întregii cercetări realizate în cadrul acestei lucrări și formulează recomandări cu privire modul de organizare a unor comunități miniere atunci când se ia decizia de începere a unei noi exploatare miniere.

Rezultatele cercetării indică grade diferite de reziliență a comunităților analizate. Orașul Borșa a reușit să treacă peste starea de disfuncționalitate generată de închiderea exploatareii miniere în special datorită migrației populației la muncă în străinătate. Starea în care s-a transformat orașul Borșa am ales să o descriu ca un oraș conectat la economia Italiei. Consider că aceasta este o stare temporară în care se află localitatea și estimez că în viitor aceasta se va schimba. Deja au început să apară modificări în comportamentul locuitorilor plecați la muncă în străinătate care tind să se întoarcă tot mai rar acasă deoarece au început să prindă rădăcini în orașele unde lucrează. Probabil că acest fenomen va fi mai accentuat în cazul copiilor migranților care au crescut în străinătate și care au tot mai puține legături cu Borșa. Domeniul în care orașul are șanse să se dezvolte sustenabil pe termen lung este turismul. Stațiunea Borșa este calificată ca stațiune de interes local și în ultimii ani baza de cazare din localitate s-a dezvoltat foarte mult. Dacă drumurile vor fi reparate și vor fi finalizate proiectele începute în acest domeniu, orașul Borșa se va transforma într-o atracție turistică importantă. Turismul este domeniul spre care se îndreaptă și transformarea orașului Cavnic. Chiar dacă localitatea nu a mai avut experiență în acest domeniu și a trebuit să pună bazele întregii infrastructuri turistice necesare, Cavnicul a beneficiat de câteva avantaje, dintre care cel mai important este existența unui lider local puternic cu viziune și dedicat efortului de transformare a Cavnicului într-o destinație turistică. Alte avantaje ale zonei sunt clima rece și cu precipitații abundente pe timp de iarnă și relieful care a permis amenajarea mai multor pârtii de ski.

Analiza cu privire la factorii care influențează gradul de reziliență a celor două comunități a indicat o combinație de factori specifici fiecărei localități. În cazul orașului Borșa, migrația populației la muncă în străinătate și banii pe care aceste persoane îi trimit în mod regulat acasă sunt factorii cei mai importanți care au conferit reziliență comunității. În schimb, orașul Cavnic a avut avantajul unui lider local puternic și cu viziune care a promovat dezvoltarea turismului. Starea proastă a drumurilor este un alt factor care a afectat dezvoltarea ambelor orașe, în special sectorul turismului. Dependența într-o proporție foarte mare de exploatarea minieră a influențat traiectoria avută de ambele localități care au intrat într-o stare de epuizare și cu puține

oportunități alternative de angajare pentru populația locală. Ambele localități se confruntă cu dificultatea diversificării bazei economice și cu plecarea populației din comunitate datorită lipsei locurilor de muncă, în special a populației tinere care nu întrevede un viitor în localitate. Distanța celor două localități de alte piețe de muncă alternative a jucat un rol important în traiectoriile avute de cele două comunități. Orașul Borșa aflându-se într-o poziție mai izolată a județului și la distanță de alte zone urbane de dimensiuni mari a fost mai dezavantajat. Locuitorii orașului nu au avut acces la piețe alternative de locuri de muncă și de aceea în Borșa se manifestă mai pregnant fenomenul de migrație în străinătate. Orașul Cavnic care este localizat aproape de municipiul Baia Mare nu a fost foarte atractiv pentru realizarea de investiții în activități de producție, dar această proximitate a oferit pentru o parte dintre locuitorii orașului acces la locuri de muncă suplimentare. În ambele localități relieful a influențat în același fel gradul de reziliență al celor două comunități. Pe de o parte, relieful a împiedicat atragerea unor investitori pentru că în niciuna din cele două localități nu există terenuri suficient de mari pentru investiții de tip greenfield și nu a permis practicarea agriculturii pe scară largă. În schimb, relieful a conferit posibilitatea celor două localități să dezvolte sectorul turismului.

Rezultatele cercetării pe care am realizat-o sunt în concordanță cu rezultatele altor cercetări identificate în literatura de specialitate din țară și din străinătate. Rezultatele ei nu pot fi generalizate la nivelul tuturor comunităților miniere din România fiind vorba de puține cazuri analizate, și de aceea în viitor o astfel de cercetare trebuie continuată cu studii de caz suplimentare pe alte foste comunități miniere care să fie alese pe baza variației caracteristicilor acestora. Consider că este important să fie înțeles modul în care gradul lor de reziliență variază în funcție de gradul de dependență față de minerit și recomand selectarea unor localități care au avut un grad mai scăzut de dependență, ca de exemplu localități unde au fost amplasate în timpul comunismului fabrici de textile pentru ocuparea forței de muncă feminine. De asemenea, recomand realizarea de studii de caz în localități care au statutul de comună și care au avut acces la alte surse de finanțare din fonduri europene. Alți factori în funcție de care ar trebui să varieze alegerea cazurilor sunt tipul de minereu și metoda de extragere folosită.

În încheierea lucrării am formulat câteva recomandări de politică publică de care ar trebui să țină seama comunitățile dependente de o exploatare minieră sau în cadrul cărora se dezbate începerea exploatarea unei resurse. Aceste recomandări sunt adresate atât administrației publice locale, cât și Guvernului pentru a înțelege modul în care o decizie de exploatare a unei resurse

minerale (care se ia la nivelul Guvernului și este o decizie de natură politică) poate fi adaptată într-o modalitate responsabilă la ciclul de viață al unei comunități astfel încât impactul pe termen lung asupra comunității să fie minimizat. Mirajul numărului mare de locuri de muncă care urmează a fi create nu trebuie să afecteze viitorul comunității care se întinde dincolo de durata de exploatare a unei resurse.

Pregătirea comunității pentru momentul când va fi închisă exploatarea minieră trebuie să înceapă încă din perioada când se planifică deschiderea acesteia. Aspectele care trebuie planificate încă din această etapă privesc: a) aria geografică de unde va proveni forța de muncă și modul în care va fi acomodată în comunitate, b) prevenirea unei dependențe prea mari de o singură activitate economică și luarea unor măsuri de diversificare a bazei economice locale, c) crearea unui fond la dispoziția administrației locale pentru rezolvarea problemelor generate de închiderea activității miniere și pentru remedierea problemelor de mediu, precum și d) stabilirea unor condiții pentru cazul închiderii minei cu privire la intervalul de timp cu cât se anunță înainte închiderea, compensațiile pentru concediere, indemnizații, costurile de mutare din localitate și alte costuri care sunt plătite minerilor. În funcție de durata de viață care se estimează că va avea exploatarea minieră trebuie să fie adaptate politicile de recrutare a forței de muncă și patternul locuințelor pentru mineri. De exemplu, dacă se estimează o durată scurtă de viață a exploatării nu trebuie investit în construirea de locuințe permanente, ci trebuie încurajată naveta și angajarea de persoane având o vârstă care le va permite atunci când se închide mina să iasă la pensie. Prin adoptarea unor astfel de măsuri se poate preveni dezvoltarea unor comunități mono-industriale cu un grad scăzut de reziliență și se poate minimiza impactul pe care îl cauzează dispariția mineritului asupra comunităților.

Adoptarea unor măsuri încă din timpul perioadei profitabile a exploatării minere poate avea efecte benefice asupra comunității și poate pregăti comunitatea pentru situația închiderii minei. O decizie care este luată în această etapă și care influențează gradul de reziliență a comunităților miniere privește vânzarea spațiilor de locuit către mineri. Dacă se ia această decizie, aceste persoane vor avea tendința să rămână în comunitate ceea ce va accentua problemele sociale cu care comunitatea se va confrunta după închidere. Pe de altă parte, în această perioadă pot fi sprijinite proiecte de dezvoltare a capitalului social în comunitate prin încurajarea populației să se implice în proiecte de intervenție în comunitate. Prin sprijinirea unor astfel de proiecte se poate dezvolta în rândul populației capacitatea de întraajutorare și o

infrastructură socială care pot fi mobilizate pentru acțiuni de răspuns la criza declinului sau a restructurării sectorului minier. În această perioadă trebuie să înceapă planificarea momentului închiderii minei prin stabilirea modului în care se va face avertizarea populației pentru ca aceasta să fie pregătită pentru o astfel de situație. De aceea trebuie să fie dezvoltate canale de comunicare de încredere cu minerii astfel încât să nu se creeze o opoziție în rândul acestora care să blocheze orice modalitate constructivă de pregătire a momentului închiderii. Trebuie planificate programe alternative care să preia forța de muncă care va fi disponibilizată sau să fie creată infrastructura necesară care să încurajeze antreprenoriatul în rândul populației. Dacă aceste măsuri nu sunt planificate și pregătire înainte de momentul închiderii, programele de acest tip care vor fi pregătire ulterior nu vor reuși să confere comunităților miniere reziliența necesară pentru a trece peste perioada de criză.

Dar, de cele mai multe ori cele mai multe măsuri sunt adoptate după închiderea exploatării miniere și constau de fapt în reacții ale comunității la criza creată de această decizie. Programele care se adoptă în această perioadă au de obicei o structură standard și cuprind: cursuri de recalificarea profesională, consiliere pentru căutarea unui loc de muncă, stimulente financiare pentru crearea de locuri de muncă, investiții în programe de lucrări publice și sprijinirea migrației populației spre alte zone ale țării. Dacă comunitatea nu a fost pregătită anterior pentru acest moment, șansele de succes a acestor programe sunt relativ mici (ceea ce s-a observat și în situația programelor implementate în România). Cu cât trece o perioadă de timp mai mare între momentul închiderii și punerea în aplicare a unor astfel programe, cu atât scade șansele care ele să aibă un impact important în comunitate. S-a observat în cazul României că comunitățile dependente de minerit nu au fost pregătite pentru ceea ce a avea să însemne închiderea acestui sector, iar schema standard de programe care a fost implementată ulterior nu a mai reușit să frâneze declinul în care comunitățile au intrat.

Doresc să închei această analiză prin a exprima speranța că va fi înțeleasă importanța adaptării managementului unei exploatări miniere la nevoia de dezvoltare sustenabilă a unei comunități și că administrația locală va lua măsurile necesare pentru a conferi unei comunități un grad cât mai ridicat de reziliență necesară pentru a trece peste etapa închiderii exploatării miniere.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. „Evaluarea Campaniilor de Informare Publică” din cadrul Proiectului „Închiderea Minelor, Refacerea Mediului și Regenerare Socio-Economică”, realizat de BDR Associates împreună cu partenerul său Asociația Națională a Birourilor de Consiliere pentru Cetățeni, Iulie 2008, [Online] disponibil la adresa http://arddzi.minind.ro/bdr/Raport_final%20romana_.pdf, accesat la data de 15 aprilie 2014.
2. „Evaluarea ETIS. Evaluarea Schemei de Stimulente pentru Angajare și Pregătire (Programul ETIS)”, realizat de Metro Media Transilvania România, aprilie 2008, [Online] disponibil la adresa <http://arddzi.minind.ro/mmt/Evaluarea%20ETIS.pdf>, accesat la data de 15 aprilie 2014.
3. „Monitorizarea și Evaluarea Impactului Social. Raportul Evaluării la Final de Proiect”, prezentat de Hart Group în asociere cu CURS (Centrul de Sociologie Urbană și Regională), Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții al Academiei Române (ICCV) și Institutul de Sociologie al Academiei Române (ISAR), decembrie 2011, [Online] disponibil la adresa http://arddzi.minind.ro/hart/RSE_Raport_evaluare_sfarsit_proiect_SER.pdf, accesat la data de 15 aprilie 2014.
4. „Monitorizarea și Evaluarea Impactului Social. Raportul Studiului Baseline”, prezentat de Hart Group în asociere cu CURS (Centrul de Sociologie Urbană și Regională), Universitatea Brandenburg Technical, Germania, Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții al Academiei Române (ICCV) și Institutul de Sociologie al Academiei Române (ISAR), ianuarie 2008, [Online] disponibil la adresa <http://arddzi.minind.ro/hart/Hart%20Group%20-%20Baseline%20Study%20Report%2017%20January%202008%20-%20Amended%20April%202008%20-%20RO%20Version.pdf>, accesat la data de 15 aprilie 2014.
5. „Strategia de Industriei Miniere 2008-2020”, Ministerul Economiei, [Online] disponibilă la adresa http://www.minind.ro/strateg_miniera/Strategia_2008-2020_02062008.pdf, accesată la data de 2 mai 2014.
6. „Strategia Industriei Miniere 2012-2035”, Ministerul Economiei, [Online] disponibilă la adresa http://www.minind.ro/resurse_minerale/Strategia_Industriei_Miniere_2012_2035.pdf, accesată la data de 2 mai 2014.

7. Adger, N.W., „Social and Ecological Resilience: Are They Related?”, 2000, *Progress in Human Geography*, vol. 24, no. 3, pp. 347-364.
8. Alfrey, J. și Putnam, T., *The Industrial Heritage. Managing Resources and Uses*, London: Routledge, 1992.
9. Almășan, B., *Exploatarea Zăcămintelor Minerale din România*, vol. 1 și 2, București: Editura Tencă, 1984.
10. Amerio, P., „Evoluția conceptului de comunitate în cultura occidentală”, în Zani, B. și Palmonari, A. (coordonatori), *Manual de Psihologia Comunității*, Iași: Polirom, 2003, pp. 25-42.
11. Anghel, R.G., „Schimbarea socială sau dezvoltare? Studiu de caz într-un oraș din România”, în Anghel, R.G. și Horváth, I. (coordonatori), *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Iași: Polirom, 2009, pp. 249-267.
12. Baron, M., *Istoria mineritului în România*, Suport de curs, Petroșani: Universitatea din Petroșani, 1999.
13. Báthory, L., *Societățile carbonifere și sistemul economic și politic al României (1919 – 1929)*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1999.
14. Bell, S.E., „“There Ain’t No Bound in Town Like There Used to Be”: The Destruction of Social Capital in the West Virginia Coalfields”, 2009, *Sociological Forum*, vol. 24, no. 3, pp. 631-657.
15. Buckle, P., „Assessing Social Resilience”, în Paton, D. și Johnston, D., *Disaster Resilience: An Integrated Approach*, Illinois: Charles C. Thomas Publisher, 2006, pp. 88-104.
16. Chelcea, L., „Cultură și dezvoltare: perspectiva antropologiei culturale”, în Zamfir, C. și Stoica, L., *O nouă provocare: Dezvoltarea socială*, Iași: Polirom, 2006.
17. Chiribucă, D., Comșa, M., Dâncu, V.S. și Rotariu, T., *Efectele Sociale ale Restructurării Economice a Zonelor Mono-Industriale. Strategii și Alternative ale Reconverterii Profesionale a Șomerilor. Studiu Regional – Valea Jiului – România*, 2000.
18. Cocean, P., „An Efficient Model for Spatial Planning: Territories at the Heads of Axes”, 2011, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 32E, pp. 28-36.
19. Constantin, V., *Așezările din Arealele Miniere din Munții Apuseni. Studiu de Geografie Aplicată*, Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie (coordonator prof. univ. dr. Vasile Surd), Cluj-Napoca, 2011.

20. Dale, B., „An Institutional Approach to Local Restructuring: The Case of Four Norwegian Mining Towns”, 2002, *European Urban and Regional Studies*, vol. 9, no. 1, pp. 5-20.
21. Dani, A., Rubin, M.O., Sandu, D. și Wang, L., „Romania: Mining Sector Reform”, în Coudouel, A., Dani, A. și Paternostro, S., *Poverty and Social Impact Analysis of Reforms. Lessons and Examples from Implementation*, Washington: The World Bank, 2006.
22. Dumitrescu, B., *Orașele monoindustriale din România. Între industrializare forțată și declin economic*, București: Editura Universitară, 2008.
23. Eikeland, S., „National Policy of Economic Redevelopment, Regional Development and How the Working Class Copes with Uncertainty”, în Neil, C., Tykkäinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 119-130.
24. Emery, M. și Flora, C., „Spiraling-Up: Mapping Community Transformation with Community Capitals Framework”, 2006, *Community Development: Journal of the Community Development Society*, vol. 37, no. 1, pp. 19-35.
25. Filimon, L., Nemeș, V., Olău, P. și Filimon, C., „The Land of Beiuș (Romania) between Resilience and Regeneration. Post-communist Challenges in Spatial Planning”, 2012, *Romanian Review of Regional Studies*, vol. VIII, no. 2.
26. Filimon, L., Olău, P. și Nemeș, V., „Mining Communities between Decline and Sustainability. Case Study: Nucet (Bihar County, Romania)”, în Masrorahis, N. *et al.*, *Recent Researches in Mechanics*, WSEAS Press, 2011a.
27. Filimon, L., Petrea, R., Petrea, D. și Filimon, C., „Small Towns and Intercommunal Construction. Case Study: Bihar County, Romania”, 2011b, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 34E, pp. 114-126.
28. Fisher, D.R., „Resource Dependency and Rural Poverty: Rural Areas in the United States and Japan”, 2001, *Rural Sociology*, vol. 66, no. 2, pp. 181-202.
29. Florida, R., *The Rise of the Creative Class ... And How It's Transforming Work, Leisure, Community & Everyday Life*, New York: Basic Books, 2004.
30. Garofoli, G., „Local Development in Europe: Theoretical Moldes and International Comparisons”, 2002, *European Urban and Regional Studies*, vol. 9, no. 3, pp. 225-239.

31. Gavrilă-Paven, I. și Muntean, A.C., Industrial Tourism as Activity Support for the Development of Roșia Montană Area (Alba County, Romania), 2012, *International Journal of Energy and Environment*, vol. 6, no. 2, pp. 172-179.
32. Gheorghilaș, A., Dumitrescu, B. și Onețiu, A.N., „Sustainable Tourism – An Economic Reviving Alternative of the Under-Developed Areas. Case Study – Straja Resort”, 2011, *Knowledge Horizons – Economics*, vol. III, nr. 1-2, 66-72.
33. Green, J.J., Phillips, M. și Saulters, M.M. „Comments from the Editorial Office: Exploring Trends in Community Development Research”, 2013, *Community Development: Journal of the Community Development Society*, vol. 37, no. 1, pp. 527-528.
34. Haney, M. și Shkaratan, M., „Mine Closure and its Impact on the Community: Five Years after Mine Closure in Romania, Russia and Ukraine”, World Bank Policy Research Working Paper, nr. 3083, iunie 2003.
35. Herrero, L.C., Sanz J.A., Devesa, M., Bedate, A. și del Barro, M.J., „The Economic Impact of Cultural Events. A Case-Study of Salamanca 2002, European Capital of Culture”, 2006, *European Urban and Regional Studies*, vol. 13, no. 1, pp. 41-57.
36. Herseni, T., *Sociologie industrială*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
37. Hinescu, A. și Ludușan, M., *Sociologie industrială*, Blaj: Editura Astra, 2002.
38. Hospers, G.-J., „Restructring Europe’s Rustbelt. The Case of the German Ruhrgebiet”, 2004, *Intereconomics*, vol. 39, no. 3, pp. 147-156.
39. Hospers, G.-J., „Restructring Europe’s Rustbelt. The Case of the German Ruhrgebiet”, 2004, *Intereconomics*, vol. 39, no. 3, pp. 147-156.
40. Iamandescu, I.I., „Patrimoniul Industrial ca Motor al Dezvoltării Durabile”, în Fundația Transylvanian Trust, „Valorificarea Patrimoniului Arhitectural Industrial ca Factor de Dezvoltare Educațional, Cultural, Social și Economic în Folosul Comunității”, Decembrie 2010, pp. 13-22.
41. Iancu (Merciu), F.C. și Stoica, I.V., „Tourist Capitalization of Industrial Heritage Elements: A Strategic Direction of Sustainable Development. Case Study: The Petroșani Depression”, 2010, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, vol. 5, no. 1, pp. 62-70.
42. Johansson, M., Talman, P., Tykkyläinen, M., Eikeland, S., „Metal Mining and Mine Closure in Sweden, Finland and Norway”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with*

Closure: An International Comparison of Mine Town Experiences, London: Routledge, 1992, pp. 44-65.

43. Johnstone, H. și Lionais, D., „Depleted Communities and Community Business Entrepreneurship: Revaluing Space through Place”, 2004, *Entrepreneurship & Regional Development*, vol. 16, no. 3, pp. 217-233.
44. Kendall, G., „Mine Closures and Worker Adjustment: The Case of Pine Point”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 131-150.
45. Keyes, R., „Mine Closures in Canada: Problems, Prospects and Policies”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure: An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 27-43.
46. Kuyek, J. și Coumans, C., „No Rock Unturned: Revitalizing the Economies of Mining Dependent Communities”, Mining Watch Canada, 20 august 2003, [Online] disponibil la adresa
http://www.miningwatch.ca/sites/www.miningwatch.ca/files/No_Rock_Unturned%20%281%29.pdf, accesat la data de 20 august 2003.
47. Leykin, D., Lahad, M., Cohen, O., Goldberg, A. și Aharonson-Daniel, L., „Conjoint Community Resiliency Assessment Measure – 28/10 Items (CCRAM28 and CCRAM10): A Self-report Tool for Assessing Community Resilience”, 2013, *American Journal of Community Psychology*, vol. 52, no. 3-4, pp. 313-323.
48. Liljenäs, I., „From Mine to Outer Space: The Case of Kiruna, A Town in Northern Sweden”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 247-265.
49. Lo Piccolo, F., Leone, D. și Pizzuto, P., „The (Controversial) Role of the UNESCO WHL Management Plans in Promoting Sustainable Tourism Development”, 2012, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, vol. 4, no. 3, pp. 249-276.
50. Lockie, S., Franettovich, M., Petkova-Timmer, V., Rolfe, J. și Ivanova, G., „Coal Mining and the Resource Community Cycle: A Longitudinal Assessment of the Social Impacts of the Coppabella Coal Mine”, 2009, vol. 29, no. 5, pp. 330-339.
51. Ludescher, G., „The Role of Local Communities in the Success of Villages”, 2009, *Romanian Review of Regional Studies*, vol. V, no. 2.

52. Maguire, B. și Cartwright, S., „Assessing a Community’s Capacity to Manage Change: A Resilience Approach to Social Assessment”, Australian Government, Bureau of Rural Sciences, 2008, [Online] disponibil la adresa http://data.daff.gov.au/brs/brsShop/data/dewha_resilience_sa_report_final_4.pdf, accesat la data de 25 martie 2014.
53. Marshall, N.A. și Marshall, P.A., „Conceptualizing and Operationalizing Social Resilience within Commercial Fisheries in Northern Australia”, 2007, *Ecology and Society*, vol. 12, no. 1 [Online] available at <http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss1/art1/>, accessed on March 25, 2013.
54. Marshall. N.A., Fenton, D.M., Marshall, P.A. și Sutton, S.G., „How Resource Dependency Can Influence Social Resilience within a Primary Resource Industry”, 2007, *Rural Sociology*, vol. 72, no. 3, pp. 359-390.
55. Maude, A. și Hugo, G., „Mining Settlements in Australia”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure: An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 66-94.
56. McCarthy, J., *Partnership, Collaborative Planning and Urban Regeneration*, Hampshire, England: Ashgate Publishing Limited, 2007.
57. McKercher, B. și du Cros, *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*, Binghamton, NY: The Haworth Press Inc., 2002.
58. Morar, C., „Several Social Impacts of Mine Closures in the Disadvantaged Areas of Bihor County, Romania”, 2011, *Forum Geografic. Studii și Cercetări de Geografie și Protecția Mediului*, vol. 10, nr. 2, pp. 303-311.
59. Morar, C., *Turism și dezvoltare regională durabilă în zonele miniere defavorizate din județul Bihor*, Teză de doctorat, Universitatea din Oradea, Facultatea de Geografie, Turism și Sport (coordonator prof. univ. dr. Alexandru Ilieș), Oradea, 2012.
60. Murărița, I., *Proгноza dezvoltării economico-sociale a zonei Valea Jiului*, Craiova: Editura Universitaria, 2007.
61. Mureșan, G.A., „Effectiveness of the Disadvantaged Area Policy. Brief Assessment. Case Study: Borșa – Vișeu Disadvantaged Area”, 2013, *Journal of Settlements and Spatial Planning*, vol. 4, nr. 2, pp. 183-182.

62. Nederveen Pieterse, J., *Development Theory. Deconstructions/Reconstructions*, ediția a doua, Los Angeles: Sage publications, 2010.
63. Neil, C.C. și Lea, J., „Wind-Down and Closure across a Region: Local Economic Development Problems Facing the Tasmanian West Coast”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 266-290.
64. Neil, C., Tykkyläinen, M. și O’Faircheallaigh, C., „Conclusion: Planning for Closures, Dealing with Crisis”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure: An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 369-403.
65. Nisbett, R.E. și De Camp Wilson, T. „The Halo Effect: Evidence for Unconscious Alteration of Judgment”, 1977, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 35, no. 4, pp. 250-256.
66. Niță, D., *Piața muncii: Fenomene induse de restructurarea industriei extractive a cărbunelui din Valea Jiului*, Petroșani: Editura Edyro Press, 2008.
67. Norris, F.H., Stevens, S.P., Pfefferbaum, B., Wyche, K.F. și Pfefferbaum, R.L., „Community Resilience as a Methaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness”, 2008, *American Journal of Community Psychology*, vol. 41, pp. 127-150.
68. Nygren, L. și Karlsson, U., „Closure of the Stekenjokk Mine in North-West Sweden”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 99-118.
69. O’Faircheallaigh, C., „Mine Closure in Remote Regions: Policy Options and Implications”, în Neil, C., Tykkyläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure: An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 347-368.
70. Otchere, F.A., Veiga, M.M., Hinton, J.J., Farias, R. și Hamaguchi, R., „Transforming Open Mining Pits into Fish Farms: Moving towards Sustainability”, 2004, *Natural Resources Forum*, vol. 29, no. 3, pp. 216-223.
71. Parker, S.R., Brown, R.K., Child, J. și Smith, M.A., *The Sociology of Industry*, ediția a 4-a, Londra: Unwin Hyman, 1981.

72. Patuelli, R., Mussoni, M. și Canadela, G., „The Effects of World Heritage Sites on Domestic Tourism: A Spatial Interaction Model for Italy”, Working Paper DSE no. 834, 2012, Universitatea din Bologna, Departamentul de Economie.
73. Pârvulescu, I., Stegar, I. și Pârvulescu, R., *Sociologie industrială*, Petroșani: Editura Focus, 2002.
74. Petrescu, I., Nicorici, E., Bitoianu, C., Țicleanu, N., Todros, C., Ionescu, M., Mărgărit, G., Nicorici, M., Dușa, A., Patruțoiu, I., Munteanu, A., Buda, A., *Geologia Zăcămintelor de Cărbuni*, vol. 2, București: Editura Tehnică, 1987.
75. Porter, M., *Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance*, New York: The Free Press, 1985.
76. Quinn, B., „Arts Festivals, Urban Tourism and Cultural Policy”, 2010, *Journal of Policy Research in Tourism*, vol. 2, no. 3, pp. 264-279.
77. Quinn, B., „Arts, Festivals and the City”, 2005, *Urban Studies*, vol. 42, no. 5-6, pp. 927-943.
78. Richards, G. (ed.), *Cultural Attractions and European Tourism*, New York: CABI Publishing, 2001.
79. Richards, G. și Wilson, J., „The Impact of Cultural Events on City Image: Rotterdam, Cultural Capital of Europe 2001”, 2004, *Urban Studies*, vol. 41, no. 1, pp. 1931-1951.
80. Richards, G., „The European Cultural Capital Event: Strategic Weapon in the Cultural Arms Race?”, 2000, *Journal of Cultural Policy*, vol. 6, no. 2, pp. 159-181.
81. Ross, M., „The Natural Resource Curse: How Wealth Can Make You Poor”, în Bannon, I. și Collier, P. (editori), *Natural Resources and Violent Conflict. Options and Actions*, Washington, D.C.: The World Bank, 2003, pp. 17-42.
82. Rus, A., *Valea Jiului – O capacană istorică. Studiu de antropologie culturală*, Petroșani: Editura Realitatea Românească, 2003.
83. Sandu, D., „Social Disparities in the Regional Development and Policies of Romania”, 2011, *International Review of Social Research*, vol. 1, nr. 1, pp. 1-30.
84. Săgeată, R., „Industry – An Urban Developer. Case Study – Iron and Steel Industry in Romania”, 2013, *Transylvanian Review of Administrative Studies*, vol. 39E, pp. 160-179.
85. Săgeată, R., „Turismul Industrial – Alternativă de Revitalizare a Zonelor Defavorizate Montane”, 2003, *Analele Universității „Valahia” Târgoviște, Seria Geografie*, tomul 3, pp. 354-359.

86. Stanciu, V., „Provinciile Minerale ale României”, 1930, *Revista Muzeului Geologic al Universității din Cluj*, vol. III, no. 2, pp. 1-32.
87. Stedman, R.C., Parkins, J.R. și Beckley, T.M., „Resource Dependence and Community Well-Being in Rural Canada”, 2004, *Rural Sociology*, vol. 69, no. 2, pp. 213-234.
88. Stephenson, C. și Wray, D., „Emotional Regeneration through Community Action in Post-Industrial Mining Communities: The New Herrington Miners’ Banner Partnership”, 2005, *Capital & Class*, vol. 29, no. 3, pp. 175-199.
89. Stover, R., „Industrial Sociology” în Bryant, C.D. și Peck, D.L. (editori), *21st Century Sociology: A Reference Handbook*, Londra: Sage Publications, 2007.
90. Strangleman, T., „Networks, Place and Identities in Post-Industrial Mining Communities”, 2001, *International Journal of Urban Research*, vol. 25, no. 2, pp. 253-267.
91. Șerban, M., Bălțeanu, D., Macklin, M.G., Brewer, P.A. și Bird, G., „Mining Activities and Heavy Metal River Pollution in the Apuseni Mountains, Romania”, lucrare prezentată la Conferința „On Water Observation and Information System for Decision Support”, Ohrid, Republica Macedonia, 25-29 mai 2004.
92. Șoflău, V., „Dezvoltarea comunitară în spațiul românesc”, în Sandu, D. (coord.), *Practica dezvoltării comunitare*, Iași: Polirom, 2007.
93. Talman, P. și Tykkäläinen, M., „Finland: Restructuring Policy in the 1980s”, în Neil, C., Tykkäläinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 313-326.
94. Țiplic, I.M., *Breslele producătorilor de arme din Sibiu, Brașov și Cluj în secolele XIV-XVI*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2001.
95. Varghese, J., Krogman, N.T., Beckley, T.M. și Nadeau, S., „Critical Analysis of the Relationship between Local Ownership and Community Resiliency”, 2006, *Rural Sociology*, vol. 71, no. 3, pp. 505-527.
96. Voicu, M., ‘Valori și comportamente religioase în spațiul urban românesc: o abordare longitudinală’, în Sandu, D. (coord.), Comșa, M., Rughiniș, C., Toth, A., Voicu, M. și Voicu, B., *Viața socială în România urbană*, Iași: Editura Polirom, 2006.
97. Warwick, D. și Littlejohn, G., *Coal, Capital and Culture: A Sociological Analysis of Mining Communities in West Yorkshire*, London: Routledge, 1992.
98. Watson, T.J., *Sociology, Work and Industry*, ediția a patra, London: Routledge, 2003.

99. Weber, M., *Economy and Society* (editată de Roth, G. și Wittich, C.), Berkely: University of California Press, 1978.
100. Wilson, L.J., „Riding the Resource Roller Coaster: Understanding Socioeconomic Differences between Mining Communities”, 2004, *Rural Sociology*, vol. 69, no. 2, pp. 261-281.
101. Wolfe, J.M., „Schefferville: The Crisis in the Quebec-Labrador Iron Mining Region. Mine Closure in Single-Industry Towns and the Problem of Residual Activities”, în Neil, C., Tykkäinen, M. și Bradbury, J., *Coping with Closure. An International Comparison of Mine Town Experiences*, London: Routledge, 1992, pp. 192-207.
102. World Bank, „Implementation Completion and Results Report (IBDR-47590) on a Loan in the Amount of US\$120 Million Equivalent to Romania for a Mine Closure, Environmental and Socio-Economic Regeneration Project”, raport nr. ICR2688, 20 iunie 2013, [Online] disponibil la adresa http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2013/07/11/000356161_20130711122934/Rendered/PDF/ICR26880ICR0Ro00Box377354B00PUBLIC0.pdf, accesat la data 15 aprilie 2014.
103. Wray, D. și Stephenson, C., „Standing the Gaff: Immiseration and Its Consequences in the De-Industrialised Mining Communities of Cape Breton Island”, 2012, *Capital & Class*, vol. 36, no. 2, pp. 323-338.